

Приказ предавања др Снјежане Пријић-Самарџија „Сексуална (р)еволуција или отказивање послушности конвенцијама“, одржаног 22. фебруара 2010. у Народној библиотеци Србије

У тематском циклусу предавања под заједничким насловом „Непослушност“ који се одржава у Народној библиотеци Србије ове недеље је предавање одржала др. Снјежана Пријић-Самарџија, редовни професор на катедри за филозофију Ријечког универзитета.

Предавање др Пријић-Самарџија насловљено је „Сексуална (р)еволуција или отказивање послушности конвенцијама“. Како већ сам наслов предавања сугерише, у предавању су се разматрали теоријски концепти који се примењују на сексуалност, а који о сексуалности закључују или из угла науке (улога сексуалности у светлу теорије еволуције) или пак из угла етике (филозофске дисциплине која се бави не оним *како нешто јесте* већ *како треба да буде* у складу са моралним принципима).

У првом делу предавања мапиран је расцеп између теоријског и телесног света, где се телесни свет, пре свега у делима античких филозофа али и у библијским списима, појављује као извесно „нужно зло“ чија је једина сврха размножавање, тј. умножавање оних којима се ти списи обраћају. Па тако, у светлу овог излагања, оно библијско „идите и множите се“ има карактер чисте наредбе, неутемељене на било каквим разлозима. Друга страна тога јесте санкционисање развратног понашања које у светлу библијских списа остаје на истом том нивоу, нивоу чисте наредбе, односно, у овом случају, чисте забране без утемељења у рационалном.

За разлику од тих чистих перформатива, наука, а при томе се мисли на Дарвинову теорију еволуције, покушава да пружи рационална образложења за третирање сексуалности. Наука, по Пријић-Самарџија, не пружа могућност да се из угла ње суди, јер она само установљава стање ствари. Оно *јесте* наука не повлачи за собом никакво *треба*, па је закључак овог дела излагања био да се позивањем на природу, на то како

сексуалност функционише у природи, нити може нити треба доћи до било каквих моралних начела. Када су у питању моногамни, полигамни, хетеросексуални или хомосексуални односи, природа је богата примерима за сваки од тих односа посебно, па се посматрањем природе добија само увид у природу и ништа више. Али, по Пријић-Самарџија, оно што се ипак задобија разматрањем сексуалности из угла теорије еволуције јесте „раскринкавање“ како оних неутемељених библијских прописа, тако и оног 68-машког квазинаучног легитимисања „слободне љубави“ и сл. које се хтело обављати уз помоћ позивања на природу.

Закључак предавања тицао се филозофског посматрања сексуалности које би требало да обезбеди моралне критеријуме за разматрање исте. Тако, по Канту, неморално је свести било кога на објекат, неморално је инструментализовати друго људско биће у сврхе властитог задовољства. По Сартру пак сексуалност се види као слободна размена, практично као дијалог који се одвија не само путем речи већ и путем тела. Зато, Пријић-Самарџија закључује, сексуалном чину увек мора да претходи пристанак и сагласност обе стране, а стране које улазе у сексуални однос морају да буду довољно зреле да такву одлуку рационално утемеље.

Предавање је, дакле, имало три корака од којих сваки као да искључује онај претходни: кренуло се од неутемељених забрана и прописа који су везани за античке филозофе и за библијске списе, затим се прешло на Дарвинову теорију еволуције која не пружа могућност за позитивно закључивање о моралном статусу сексуалности, али зато врши функцију обављања негативног рада када су у питању неутемељени прописи и санкције, да би се закључило са разлозима који су утемељени на међуљудском понашању и на рационалношћу која произилази из међуљудских односа. Било би, наравно, занимљиво видети и како ова три „степенa“, начињена када је разматрање сексуалности у питању, функционишу не само као супротстављени једни другима, већ и као међусобно сагласни, што можда није било разматрано у овом предавању из чисто техничких разлога какви су временско ограничење излагања „уживо“.

Тако, замисливо је видети Дарвинову теорију еволуције као рационализацију (и то баш у психоаналитичком смислу, где се под „рационализација“ подразумева производња разлога за чин који је, на крају крајева, ипак сам себи сврха, па га никакви посредни или непосредни разлози не могу захватити) – и то баш рационализацију библијских прописа и санкција. Баш то библијско „идите и множите се“ може да буде схваћено као „врх леденог брега“ испод ког се крију што научни што квазинаучни заплети. Па се теорија еволуције не мора нужно схватити као оно што „раскринкава“ библијске прописе, већ може да се без већих проблема види баш као подршка религиозном ауторитету који је, у добу разлога, добу Просветитељства, почео да слаби (што је, успут, поглед на сагласност Дарвина са *Библијом* присутан у Ничеовим списима).

Исто тако се и скретање пажње на међуљудске односе, у којима свако свакога треба да озбиљно узима у обзир и да води рачуна о одлукама партнера, може видети као ништа друго до идеолошки суплемент како оних старозаветних и новозаветних прописа и забрана, тако и Дарвинових теза о еволуцији, па се тамо где је на делу био „природни аутоматон“, „бесубјективни узрочно-последични механизми репродукције врсте“, путем овог суплемента обезбеђује димензија „хуманости“, „људске топлине“, димензије како емоција тако и интелекта.

На првом месту, може се видети чак и како је оно, што је Пријић-Самарџија у овом предавању представила као „у рационалне неутемељене прописе и забране“, заправо већ у себи подељено, те како се ту већ рачуна на једну врло јасну дијалектичку димензију која се, на пример, појављује у Посланици Римљанима св. Павла: „Ја сам грех спознао само посредством закона, јер не бих знао за прохтев да закон није казао ‘не пожели’“. Па тако сама „неутемељена забрана“ (а исто тако и пропис) већ генерише један поглед на сексуалност у ком сексуалност није спољашња том говору, већ се чак јавља као његов резултат, као његов производ. Тако бисмо, за разлику од „еволутивних степеница“, уместо вертикале коју је Пријић-Самарџија представила, без проблема могли да видимо један хоризонтални процес умножавања нечега што је у свом потпуном облику било присутно већ на самом почетку онога што је овде узето у разматрање (што би, опет, био гест нашироко присутан у Фукоовим списима).

Наравно, у том случају не бисмо могли да дођемо до истих закључака, јер бисмо тамо где је Пријић-Самарџија видела напредак који се, путем вертикалног успињања, окончава на „највишем степенику“ на ком се налази међусобно признање и уважавање, заправо видели ништа друго до исто оно од чега се кренуло. И чак би нам да то видимо омогућавало и то што се у овом говору о сексуалности, какав је Пријић-Самарџија представила, појављују и забране и прописи – забране сексуалног чина са онима који нису у стању да рационално поткрепе свој пристанак на сексуални чин (а ту се мисли на зоофилију, некрофилију и педофилију, јер се ни од животиње, ни од покојника, ни од детета не очекује рационално образложење). А од тог корака нас даље могу водити два пута.

Један пут би био онај десничарски, који свугде види забране (макар их не било) зато да би видео могућност да се тим забранама супротставља неком „спонтаношћу“ („спонтаност сексуалних нагона“, „спонтаност победе јачег у односу на слабијег“, „спонтаност традиционалних обичаја који конституишу изворно биће човека“ итд.), како би се дошло до „пунине уживања“ и до „спонтаног самоостварења“. С друге стране, могао би нас даље водити и онај пут који би устрајавао у формализму посматрања

феномена сексуалности, који се, тако, не би сретао са идеолошко-политичким механизмима власти. Јер постулирање рационалног пристанка другог нас заиста води до „свете краве“ данашње неолибералне идеологије, а то је дечија сексуалност. Под фирмом заштите дечијих права (која су неоспорно нарушена интернет-порнографијом, насиљем у породици и сл. а на чему без икаквих сумњи треба радити како би се та нарушавања спречила и истребила) дешава се и нешто тако као што је наизглед benign пример необјављивања филма *Фројд на де-ве-деу*. Реч је, да ствар буде гора, о филму Џона Хјустона, за који је сценарио писао Жан-Пол Сартр, а незгодна ствар кад је доминантна идеологија у питању јесте што се у том филму разматра ни мање ни више него баш дечија сексуалност. Док год сама теорија дозвољава себи да директно учествује у механизмима власти, дотле ће теорија остајати без онога што је, да тако кажемо, „најтеоретскије у њој самој“.

Још једном, на крају овог приказа предавања професорке Пријић-Самарџија, треба напоменути да су можда овде изнета разматрања, оваква каква су и инспирисана предавањем, омогућена баш недостатком времена и форматом једног таквог излагања у ком се, наравно, никад не стиже до тога да баш све буде казано или пак да се главна проблематика до краја развије – не из „неколико различитих углова“, јер тада би у питању било сваштарење, већ да се иманентни проблеми, питања и противречности једног теоријског стајалишта ипак појаве. Али опет, и узимајући ове препреке у обзир, тешко је не приметити склад закључака изнесених на овом предавању са једним нетеоријским дискурсом. Наравно, не претендује се овим на неку „олимпијску дистанцу“ какву по неким општим местима (за које би опклада овде била да су крајње погрешна) интелектуалац треба да заузме, већ баш напротив; у циклусима предавања које смо имали (и којима на сву срећу и даље имамо) прилике да присуствујемо у Народној библиотеци Србије прошле године су гостовали филозофи као што су Миран Божович, Петер Клепец, Јелица Шумич-Риха и Радо Риха и свако од њих је, осим што су кад је теорија у питању јасно наступали са лакановске позиције, јасно наступао и као неко ко је не упоредо са теоријским ангажманом већ баш из њега на позицијама комунизма. Па би, у поређењу са излагањима поменутих филозофа, можда излагању др. Пријић-Самарџија недостајала не нека објективна дистанца, већ би управо покушај да заузме објективну дистанцу био оно што је произвело утисак мањкавости (успут, можда је баш зато што је њено излагање имало ту димензију претендовања на „објективно“ она била и гост Српског филозофског друштва и Филозофског факултета у Београду, док је, кад су горепоменути у питању сваки институционални контакт, изузимајући ту појединачне посете неколико професора београдске катедре за филозофију њиховим предавањима али не у својству институције, сасвим изостао?). У смислу да претендовање на објективност као по правилу упућује на прикривену пристрасност, док систематично, милитантно „залагање за Ствар“ онеме ко слуша предавање или чита текст оставља избора да се определи или пак да се сукоби са оним што се у предавању или у тексту износи. Јер она „спонтаност“ популистичке деснице о којој је овде било речи, као и (обавезно тек наводна) „објективност“, често знају да буду ништа друго до два лица исте кованице.